

Τρίτη Θεματική Ενότητα

Κατανοώντας την πραγματικότητα: Πλάτων & Αριστοτέλης

Β' Λυκείου - Φιλοσοφία

Πλάτων: Ο Δυϊσμός και η Θεωρία των Ιδεών

Ο Πλάτων (427-347 π.Χ.) θεμελίωσε μια από τις πιο επιδραστικές φιλοσοφικές θεωρίες στην ιστορία της σκέψης: τη Θεωρία των Ιδεών. Σύμφωνα με αυτή, η πραγματικότητα διαιρείται σε δύο θεμελιωδώς διαφορετικά επίπεδα ύπαρξης.

Ο **δυϊσμός** του Πλάτωνα αποτελεί την οντολογική βάση της φιλοσοφίας του και καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τόσο τον κόσμο όσο και τη γνώση.

Κόσμος των Ιδεών (Νοητός Κόσμος)

- Αιώνιες και αμετάβλητες οντότητες
- Τέλειες και απόλυτες μορφές
- Αντικείμενο της αληθινής γνώσης
- Προσβάσιμος μόνο μέσω του νου

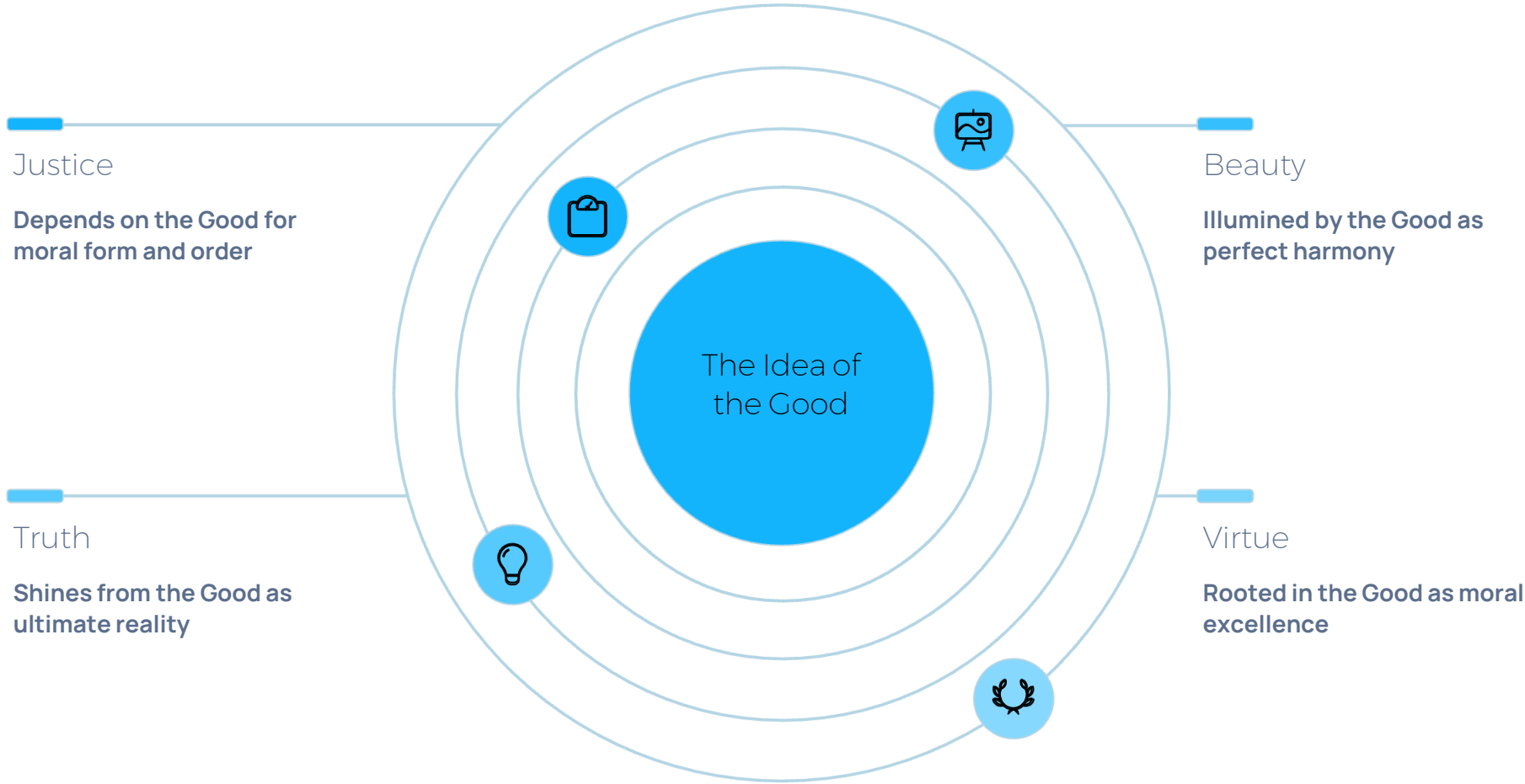
Κόσμος των Αισθητών (Ορατός Κόσμος)

- Ατελής αντικατοπτρισμός των Ιδεών
- Μεταβλητός και εφήμερος
- Αντικείμενο της δόξας (όχι γνώσης)
- Αντιλαμβανόμενος διά των αισθήσεων

Για τον Πλάτωνα, η γνώση δεν είναι απλή συσσώρευση εμπειρικών δεδομένων, αλλά **στροφή του νου προς τις Ιδέες**, μια διαδικασία που απαιτεί φιλοσοφική άσκηση και διαλεκτική μέθοδο. Οι Ιδέες αποτελούν τα πρότυπα που μιμούνται τα αισθητά πράγματα.

Η Ιδέα του Αγαθού: Η Υπέρτατη Πηγή

Στο επίκεντρο της πλατωνικής φιλοσοφίας βρίσκεται η **Ιδέα του Αγαθού**, η ανώτατη και τελειότερη όλων των Ιδεών. Δεν είναι απλώς μία ακόμη Ιδέα, αλλά η πηγή της ύπαρξης και της νοητότητας για όλες τις άλλες Ιδέες και κατ' επέκταση για τον αισθητό κόσμο.

Ο Πλάτων παρομοιάζει την Ιδέα του Αγαθού με τον Ήλιο. Όπως ο Ήλιος φωτίζει τον ορατό κόσμο και δίνει ζωή στα πράγματα, έτσι και η Ιδέα του Αγαθού **φωτίζει τον νοητό κόσμο**, επιτρέποντας στον νου να κατανοήσει τις άλλες Ιδέες (όπως η Δικαιοσύνη, η Ομορφιά, η Αλήθεια) και να τους προσδώσει νόημα και αξία. Χωρίς αυτήν, καμία άλλη Ιδέα δεν θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή ή να υπάρξει.

Η Διαλεκτική Μέθοδος του Πλάτωνα

Ο Πλάτωνας, εμπνευσμένος από τη διδασκαλία του Σωκράτη, ανέπτυξε τη διαλεκτική μέθοδο ως τον κύριο δρόμο προς την αληθινή γνώση. Πρόκειται για μια διαδικασία διαλόγου και κριτικής σκέψης που επιδιώκει να ανακαλύψει τις καθολικές και αιώνιες Ιδέες, πέρα από τις απατηλές αισθητές εμπειρίες.

Αρχική Θέση / Υπόθεση

Ένας συνομιλητής διατυπώνει μια αρχική άποψη ή πεποίθηση για ένα θέμα (π.χ., "τι είναι η δικαιοσύνη;").

Ερωτήσεις και Έλεγχος

Ο φιλόσοφος θέτει στοχευμένες ερωτήσεις για να αναδείξει τις συνέπειες και τις ενδεχόμενες αντιφάσεις της αρχικής θέσης.

Αναίρεση (Έλεγχος)

Μέσω της λογικής ανάλυσης, αποδεικνύεται η ανεπάρκεια ή η εσφαλμένη φύση της αρχικής πεποίθησης, οδηγώντας σε επίγνωση της άγνοιας.

Αναζήτηση Νέας Θέσης / Μαιευτική

Αφού απορριφθεί η παλιά θέση, ο διάλογος συνεχίζεται με στόχο την ανακάλυψη μιας πιο ακριβούς και συνεκτικής αλήθειας – η "γέννηση" της γνώσης.

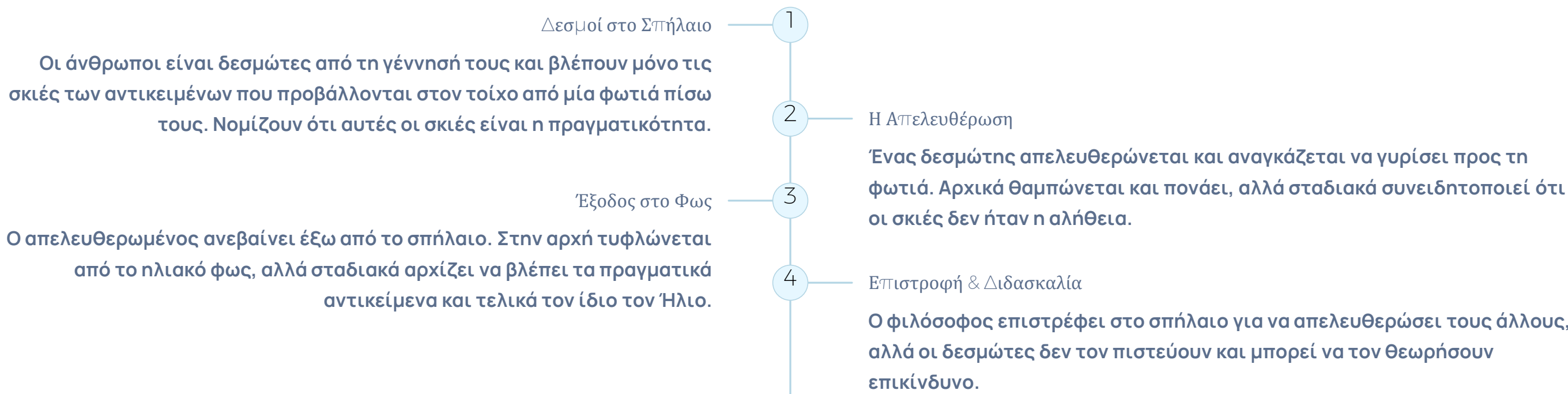
Προσέγγιση της Αλήθειας

Η διαδικασία επαναλαμβάνεται, οδηγώντας σε σταδιακή κάθαρση των ιδεών και πλησιέστερη προσέγγιση στην καθολική και αιώνια αλήθεια (τις Ιδέες).

Η διαλεκτική δεν είναι απλώς μια μέθοδος επιχειρηματολογίας, αλλά ένας τρόπος ζωής και σκέψης που αποσκοπεί στην **κατανόηση της πραγματικής φύσης των πραγμάτων** και την αναμόρφωση της ψυχής προς το Αγαθό.

Ο Μύθος του Σπηλαίου

Ο Μύθος του Σπηλαίου, που περιγράφεται στο έβδομο βιβλίο της *Πολιτείας*, αποτελεί μία από τις πιο διάσημες αλληγορίες στην ιστορία της φιλοσοφίας. Μέσα από αυτή την εικόνα, ο Πλάτων απεικονίζει την πορεία του ανθρώπου από την άγνοια στη γνώση, από το σκοτάδι στο φως.

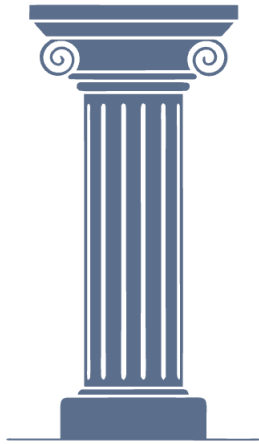

«Η παιδεία δεν είναι αυτό που ισχυρίζονται μερικοί ότι είναι. Λένε ότι μπορούν να βάλουν γνώση στην ψυχή όπου δεν υπήρχε, όπως να έβαζαν όψη σε μάτια τυφλά. Αλλά ο παρών λόγος δηλώνει ότι αυτή η δύναμη υπάρχει στην ψυχή του καθενός.»

— Πλάτων, *Πολιτεία*

Ο συμβολισμός του μύθου είναι πολυεπίπεδος: το σπήλαιο αντιπροσωπεύει τον αισθητό κόσμο, οι σκιές τα φαινόμενα, η φωτιά τον ήλιο του αισθητού κόσμου, και ο Ήλιος έξω από το σπήλαιο την **Ιδέα του Αγαθού**, την ανώτατη Ιδέα που φωτίζει όλες τις άλλες. Η πορεία από τις σκιές στον Ήλιο αντιστοιχεί στη μετάβαση από τις αισθήσεις στο νου, από τη δόξα στην επιστήμη.

Θεωρία της Ανάμνησης

Η Θεωρία της Ανάμνησης (ή Μαιευτική) είναι ένα από τα πιο καινοτόμα φιλοσοφικά δόγματα του Πλάτωνα, που συνδέεται στενά με τη Θεωρία των Ιδεών και την ψυχολογία του. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα, η ψυχή είναι **αθάνατη και προϋπήρχε** της ένωσής της με το σώμα. Στην προ-υπαρξιακή της κατάσταση, η ψυχή είχε άμεση επαφή με τον Κόσμο των Ιδεών και γνώριζε όλες τις αιώνιες αλήθειες.

Προϋπαρξιακή Γνώση

Η ψυχή γνώριζε τις Ιδέες πριν γεννηθεί

Γέννηση & Λήθη

Κατά τη γέννηση η ψυχή ξεχνά όσα γνώριζε

Ανάμνηση

Η μάθηση είναι υπενθύμιση της προϋπάρχουσας γνώσης

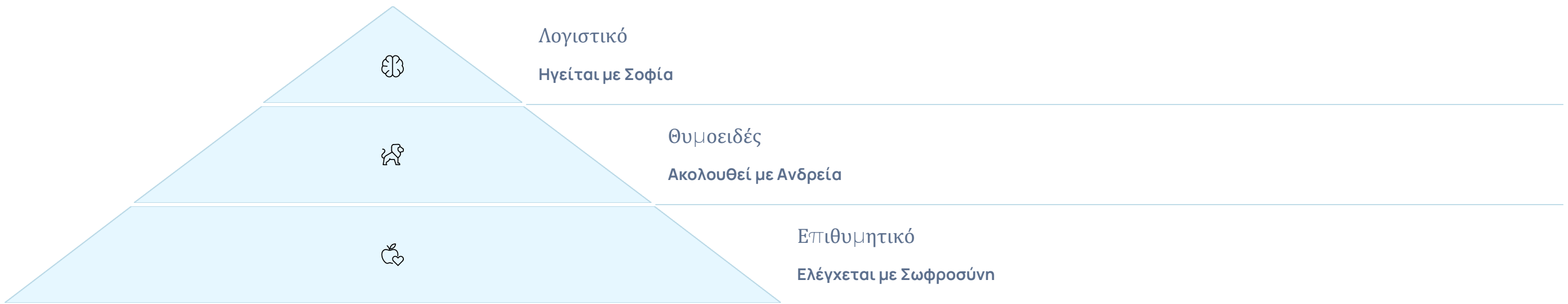
Όταν η ψυχή ενώνεται με το σώμα κατά τη γέννηση, λησμονεί όλη αυτή τη γνώση. Ωστόσο, η γνώση παραμένει λανθάνουσα μέσα της. Αυτό σημαίνει ότι η μάθηση δεν είναι απόκτηση νέας γνώσης, αλλά **ανάμνηση** (ανά-μνηση, anamnesis) όσων ήδη γνωρίζει ο νους.

❏ **A Priori Γνώση:** Η θεωρία της ανάμνησης εισάγει την έννοια της a priori (εκ των προτέρων) γνώσης, δηλαδή γνώσης που δεν προέρχεται από την εμπειρία αλλά είναι εγγενής στον νου. Αυτή η ιδέα θα επηρεάσει αργότερα φιλοσόφους όπως ο Καντ.

Στον διάλογο *Μένων*, ο Σωκράτης αποδεικνύει τη θεωρία της ανάμνησης καθοδηγώντας έναν αμόρφωτο σκλάβο να «ανακαλύψει» μόνος του ένα γεωμετρικό θεώρημα. Ο Σωκράτης δεν του διδάσκει τίποτα, αλλά με κατάλληλες ερωτήσεις τον βοηθά να «θυμηθεί» τη γνώση που ήδη κατέχει ασυνείδητα. Έτσι, ο ρόλος του δασκάλου δεν είναι να γεμίσει το μυαλό του μαθητή με πληροφορίες, αλλά να λειτουργήσει ως *μαιευτής*, βοηθώντας τον να «γεννήσει» τη γνώση που ήδη υπάρχει μέσα του.

Η Τριμερής Ψυχή του Πλάτωνα

Ο Πλάτωνας, στην **Πολιτεία**, διακρίνει τρία μέρη στην ανθρώπινη ψυχή, το καθένα με τη δική του λειτουργία και τη δική του αρετή. Η αρμονία μεταξύ αυτών των μερών οδηγεί στη δικαιοσύνη, τόσο εντός του ατόμου όσο και στην ιδανική πολιτεία.

Στο Λογιστικό μέρος ανήκει η λογική, η σκέψη και η αναζήτηση της αλήθειας, με κύρια αρετή τη **Σοφία**. Αντιστοιχεί στους φιλοσόφους-βασιλείς της ιδανικής πολιτείας.

Το Θυμοειδές αφορά τα συναισθήματα, την τιμή, το θάρρος και τη φιλοδοξία, με κύρια αρετή την **Ανδρεία**. Αντιστοιχεί στους φύλακες ή στρατιώτες της πολιτείας.

Το Επιθυμητικό μέρος περιλαμβάνει τις βασικές σωματικές επιθυμίες και ανάγκες, με κύρια αρετή τη **Σωφροσύνη** (εγκράτεια). Αντιστοιχεί στους παραγωγούς ή δημιουργούς της πολιτείας.

Η Δικαιοσύνη στην ψυχή, και κατ' επέκταση στην πολιτεία, επιτυγχάνεται όταν κάθε μέρος επιτελεί τη λειτουργία του αρμονικά, με το λογιστικό να κυβερνά, το θυμοειδές να το υποστηρίζει και το επιθυμητικό να υπακούει.

Αριστοτέλης: Ο Εμπειρισμός και η Γνώση

Ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.), μαθητής του Πλάτωνα αλλά και κριτικός της θεωρίας των Ιδεών, ανέπτυξε μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση στο ζήτημα της γνώσης. Ενώ ο Πλάτων τοποθετούσε τις ιδέες σε έναν ανεξάρτητο, υπερβατικό κόσμο, ο Αριστοτέλης επέμενε ότι η γνώση πρέπει να ξεκινά από την εμπειρία και την παρατήρηση του φυσικού κόσμου.

01

Αισθητηριακή Αντίληψη

Οι πέντε αισθήσεις μας (όραση, ακοή, αφή, γεύση, όσφρηση) παρέχουν τα πρώτα δεδομένα για τον κόσμο. Χωρίς αισθήσεις δεν μπορεί να υπάρξει γνώση.

03

Στοιχειώδεις Πεποιθήσεις

Από την εμπειρία προκύπτουν οι βασικές πεποιθήσεις και αξιώματα που λειτουργούν ως θεμέλια της γνώσης (π.χ. η αρχή της μη αντίφασης).

Ο Ρόλος των Αισθήσεων

Για τον Αριστοτέλη, οι αισθήσεις δεν είναι απατηλές ούτε οδηγούν σε ψευδή εικόνα της πραγματικότητας, όπως πίστευε ο Πλάτων. Αντίθετα, είναι αξιόπιστα εργαλεία που μας συνδέουν με τον πραγματικό κόσμο. Το πρόβλημα δεν βρίσκεται στις αισθήσεις αλλά στην εσφαλμένη ερμηνεία των αισθητηριακών δεδομένων.

02

Μνήμη & Εμπειρία

Οι αισθητηριακές εντυπώσεις αποθηκεύονται στη μνήμη και δημιουργούν την εμπειρία (empeiria), τη συσσωρευμένη γνώση από επαναλαμβανόμενες παρατηρήσεις.

04

Νοητική Επεξεργασία

Ο νους επεξεργάζεται τα εμπειρικά δεδομένα, αφαιρεί το κοινό στοιχείο και συλλαμβάνει τις καθολικές έννοιες και αρχές.

Ο Νενεργός Νους

Ο νους δεν είναι απλός παθητικός δέκτης πληροφοριών. Ο Αριστοτέλης διακρίνει τον νους παθητικό, που δέχεται τις αισθήσεις, από τον νους ενεργό (νους ποιητικός), που ενεργά επεξεργάζεται τα δεδομένα και αποσπά το καθολικό από το μερικό.

«Τίποτα δεν υπάρχει στο νου που να μην έχει περάσει πρώτα από τις αισθήσεις.»

— Αριστοτέλης

Οι Τέσσερις Αιτίες του Αριστοτέλη

Ο Αριστοτέλης, στην προσπάθειά του να εξηγήσει την ύπαρξη και τη φύση των πραγμάτων, ανέπτυξε τη θεωρία των Τεσσάρων Αιτιών. Αυτές οι αιτίες δεν είναι απλώς λόγοι, αλλά διαφορετικές όψεις της εξήγησης για το "γιατί" κάτι υπάρχει και πώς λειτουργεί.

Υλική Αιτία

Είναι η ύλη από την οποία αποτελείται κάτι. Το "από τι" είναι φτιαγμένο. Χωρίς την υλική αιτία, δεν θα υπήρχε το αντικείμενο.

Παράδειγμα: Το μάρμαρο ενός αγάλματος.

Τυπική Αιτία

Αφορά τη μορφή, το σχέδιο ή την ουσία ενός πράγματος. Είναι το "τι" είναι, η δομή και το είδος του. Η ιδέα που καθορίζει την ύπαρξή του.

Παράδειγμα: Η μορφή του αγάλματος που δίνει ο καλλιτέχνης.

Ποιητική Αιτία

Είναι ο δημιουργός ή η δύναμη που προκαλεί την ύπαρξη ή την αλλαγή ενός πράγματος. Το "από ποιον" ή "από τι" παράγεται κάτι.

Παράδειγμα: Ο γλύπτης που φτιάχνει το άγαλμα.

Τελική Αιτία

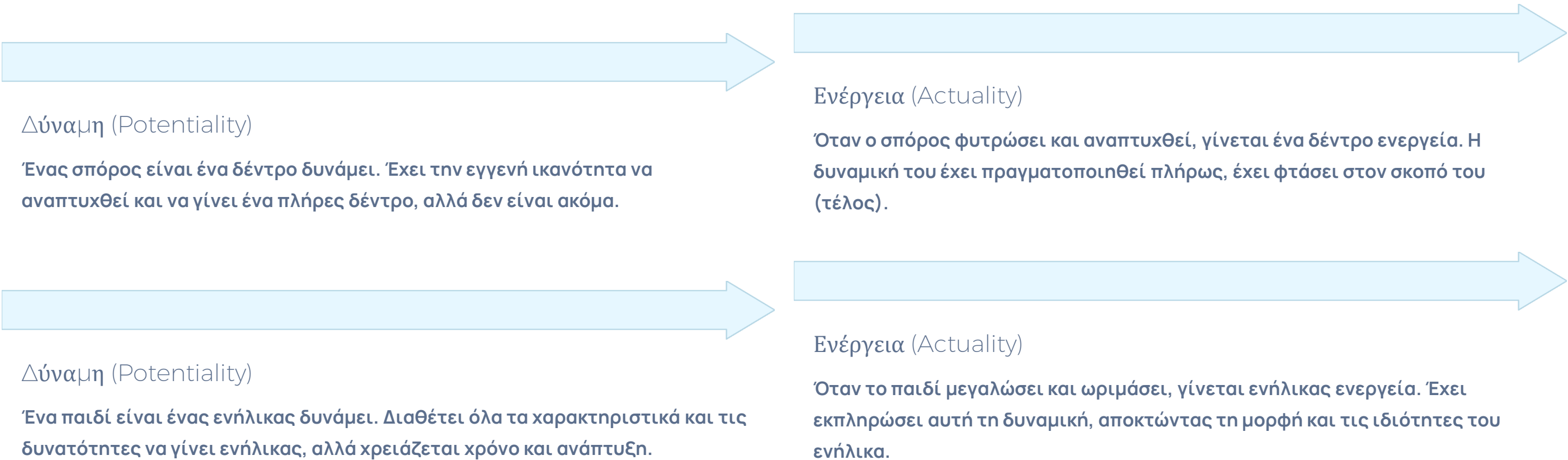
Αναφέρεται στον σκοπό ή τον στόχο για τον οποίο υπάρχει κάτι. Το "για ποιο λόγο" ή "προς τι" γίνεται ένα πράγμα. Η τελική αιτία είναι το πιο σημαντικό είδος αιτίας για τον Αριστοτέλη.

Παράδειγμα: Ο σκοπός του αγάλματος, π.χ., να τιμήσει έναν θεό ή έναν ήρωα.

Αυτές οι τέσσερις αιτίες συνεργάζονται για να δώσουν μια πλήρη εξήγηση για οποιοδήποτε φαινόμενο ή αντικείμενο στον κόσμο, καλύπτοντας κάθε πτυχή της ύπαρξής του.

Δύναμη και Ενέργεια: Η Αριστοτελική Έννοια της Κίνησης

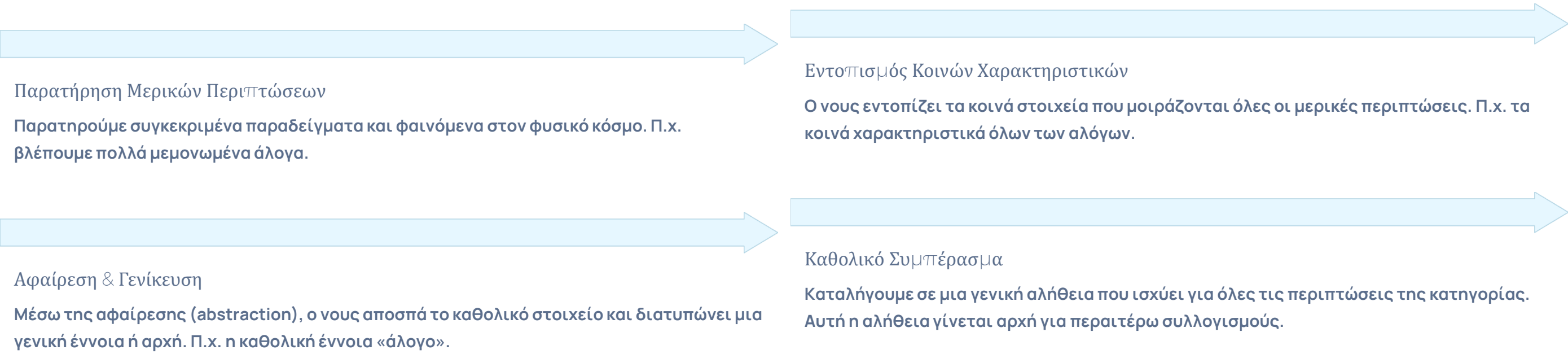
Ο Αριστοτέλης εισήγαγε τις θεμελιώδεις έννοιες της **δυνάμει** (potentiality) και **ενεργεία** (actuality) ύπαρξης για να εξηγήσει την κίνηση, την αλλαγή και την ανάπτυξη στον κόσμο. Για αυτόν, η κίνηση δεν είναι απλώς μετατόπιση, αλλά η μετάβαση από τη δυναμική κατάσταση στην πραγματική.

Αυτή η διάκριση είναι κεντρική στην αριστοτελική μεταφυσική και φυσική, καθώς επιτρέπει την κατανόηση της αλλαγής όχι ως εξαφάνιση και δημιουργία, αλλά ως εκδίπλωση εγγενών δυνατοτήτων. Κάθε πράγμα έχει ένα τέλος (σκοπό) προς το οποίο κινείται, και η ενέργεια είναι η πλήρωση αυτού του τέλους.

Η Επαγωγική Μέθοδος

Η επαγωγή (induction, έπαγωγή) είναι η διαδικασία με την οποία ο νους προχωρά από τις μερικές παρατηρήσεις στα γενικά συμπεράσματα. Αποτελεί τη βασική μέθοδο απόκτησης της πρωταρχικής γνώσης στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη.

Παράδειγμα Επαγωγής

1. Παρατηρώ ότι αυτό το άλογο είναι θνητό
2. Παρατηρώ ότι εκείνο το άλογο είναι θνητό
3. Παρατηρώ ότι κι άλλα άλογα είναι θνητά
4. Συμπεραίνω επαγωγικά: Όλα τα άλογα είναι θνητά

Η επαγωγή δημιουργεί τις **καθολικές προτάσεις** που χρησιμεύουν ως αφετηρία για τον παραγωγικό συλλογισμό.

Η επαγωγή είναι θεμελιώδης για τη δημιουργία των **πρώτων αρχών** και των καθολικών εννοιών. Ενώ η παραγωγή (deduction) ξεκινά από γενικές αρχές και καταλήγει σε μερικά συμπεράσματα, η επαγωγή κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση: από το μερικό στο γενικό, από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο. Έτσι, η επαγωγή είναι η μέθοδος που μας επιτρέπει να σχηματίσουμε τις βασικές έννοιες (π.χ. «άνθρωπος», «δικαιοσύνη», «ομορφιά») και να κατανοήσουμε τις αιτιώδεις σχέσεις στη φύση.

📌 **Σημείωση:** Η επαγωγή δεν παρέχει απόλυτη βεβαιότητα, όπως η παραγωγή, αλλά μεγάλη πιθανότητα. Όσο περισσότερες περιπτώσεις παρατηρούμε, τόσο πιο αξιόπιστο είναι το επαγωγικό συμπέρασμα.

Ο Συλλογισμός και η Λογική

Ο συλλογισμός είναι η καρδιά της αριστοτελικής λογικής, ένας τύπος λογικού επιχειρήματος όπου ένα συμπέρασμα συνάγεται από δύο ή περισσότερες προτάσεις (τις προκείμενες). Για τον Αριστοτέλη, ο συλλογισμός είναι το εργαλείο για την εξαγωγή νέας γνώσης από ήδη γνωστές αλήθειες, βασισμένος στην αρχή της αναγκαιότητας.

Μείζων Προκείμενη (Major Premise)

Η πρώτη πρόταση, η οποία δηλώνει μια γενική αλήθεια ή αρχή. Περιέχει το κύριο υποκείμενο και το κατηγορήμα του συμπεράσματος.

Ελάσσων Προκείμενη (Minor Premise)

Η δεύτερη πρόταση, η οποία συνδέει ένα συγκεκριμένο αντικείμενο ή γεγονός με τη γενική αρχή της μείζονος προκείμενης.

Συμπέρασμα (Conclusion)

Η λογική συνέπεια που προκύπτει αναγκαστικά από την αλήθεια των δύο προκείμενων. Εάν οι προκείμενες είναι αληθείς, τότε και το συμπέρασμα είναι αναγκαστικά αληθές.

Ο συλλογισμός εξασφαλίζει τη **λογική εγκυρότητα**, δηλαδή ότι το συμπέρασμα ακολουθεί αναγκαστικά από τις προκείμενες. Ωστόσο, η αλήθεια του συμπεράσματος εξαρτάται και από την **υλική αλήθεια** των προκείμενων.

Κλασικό Παράδειγμα Συλλογισμού

Ακολουθεί το πιο διάσημο παράδειγμα αριστοτελικού συλλογισμού:

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί. (Μείζων Προκείμενη)

Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος. (Ελάσσων Προκείμενη)

Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός. (Συμπέρασμα)

Σε αυτό το παράδειγμα, εάν δεχτούμε ότι «Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί» και «Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος» ως αληθείς προτάσεις, τότε το συμπέρασμα «Ο Σωκράτης είναι θνητός» είναι αναπόφευκτα αληθές.

Καθολικές Έννοιες: Πλάτων vs Αριστοτέλης

Ένα από τα κεντρικά φιλοσοφικά προβλήματα που διαχωρίζει τον Πλάτωνα από τον Αριστοτέλη είναι η φύση των καθολικών εννοιών. Και οι δύο φιλόσοφοι αναγνωρίζουν την ύπαρξη καθολικών (universals), αλλά διαφωνούν ριζικά ως προς την οντολογική τους θέση.

Πλάτων: Οι Ιδέες ως Ανεξάρτητες Οντότητες

Για τον Πλάτωνα, οι καθολικές έννοιες (π.χ. η Ομορφιά, η Δικαιοσύνη, ο Άνθρωπος) **υπάρχουν ανεξάρτητα** από τα συγκεκριμένα πράγματα. Οι Ιδέες είναι αυτοτελείς οντότητες που κατοικούν σε έναν υπερουράνιο τόπο.

- Οι Ιδέες προηγούνται οντολογικά των πραγμάτων
- Τα αισθητά πράγματα «μετέχουν» στις Ιδέες ή τις «μιμούνται»
- Η Ιδέα του Αλόγου υπάρχει έστω κι αν δεν υπήρχε κανένα συγκεκριμένο άλογο
- Οι Ιδέες είναι το πραγματικά υπαρκτό (τὸ ὄντως ὄν)

Αριστοτέλης: Το Καθολικό στο Μερικό

Ο Αριστοτέλης απορρίπτει την ύπαρξη των χωριστών Ιδεών και υποστηρίζει ότι οι καθολικές έννοιες **υπάρχουν μέσα στα πράγματα**, όχι ανεξάρτητα από αυτά. Το καθολικό (τὸ καθόλου) είναι το κοινό στοιχείο που εντοπίζεται στα μεμονωμένα όντα.

- Δεν υπάρχει χωριστή «Ιδέα του Αλόγου», αλλά κοινά χαρακτηριστικά σε όλα τα άλογα
- Το καθολικό είναι αποτέλεσμα αφαίρεσης από τα μερικά
- Χωρίς συγκεκριμένα άλογα, δεν θα υπήρχε η έννοια «άλογο»
- Η ουσία (οὐσία) βρίσκεται στο συγκεκριμένο ον, όχι σε έναν χωριστό κόσμο

Ο Ρόλος του Νου

Και οι δύο φιλόσοφοι αναγνωρίζουν τον κεντρικό ρόλο του νου στη σύλληψη των καθολικών. Ωστόσο:

Πλάτων

Ο νους «θυμάται» τις Ιδέες που γνώριζε προ της γέννησης. Η σύλληψη του καθολικού είναι *ανάμνηση* μιας προϋπάρχουσας γνώσης.

Αριστοτέλης

Ο νους *αποσπά* το καθολικό από τα μερικά μέσω επαγωγής. Η σύλληψη του καθολικού είναι *αφαίρεση* (abstraction) του κοινού στοιχείου.

📖 **Φιλοσοφική Σημασία:** Η διαμάχη γύρω από τις καθολικές έννοιες θα συνεχιστεί στη μεσαιωνική φιλοσοφία ως η «διαμάχη των καθολικών» (problem of universals), με τους ρεαλιστές να υποστηρίζουν τον Πλάτωνα και τους ονομαστές να υποστηρίζουν μια πιο ριζοσπαστική έκδοση του Αριστοτελισμού.

Η Μέση Οδός και η Ηθική του Αριστοτέλη

Στην αριστοτελική ηθική, η «Μέση Οδός» (μεσότης) είναι η θεμελιώδης αρχή για την επίτευξη της αρετής. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι η αρετή δεν βρίσκεται στα άκρα, αλλά ως μια ισορροπημένη κατάσταση ανάμεσα σε δύο ελαττώματα: την έλλειψη και την υπερβολή. Η ηθική ζωή απαιτεί τη διαρκή αναζήτηση αυτής της μέσης οδού, η οποία δεν είναι μια μαθηματική μέση τιμή, αλλά μια σχετική ισορροπία που καθορίζεται από τον ορθό λόγο και την περίσταση.

Έλλειψη	Αρετή	Υπερβολή
Η υπερβολικά μικρή ποσότητα ενός χαρακτηριστικού, που οδηγεί σε ελάττωμα.	Η χρυσή τομή, η ιδανική ισορροπία μεταξύ έλλειψης και υπερβολής, που καθορίζεται από τον ορθό λόγο.	Η υπερβολικά μεγάλη ποσότητα ενός χαρακτηριστικού, που οδηγεί επίσης σε ελάττωμα.

Η εύρεση της μέσης οδού απαιτεί πρακτική σοφία (φρόνηση) και την ικανότητα να προσαρμόζουμε τη συμπεριφορά μας στις συγκεκριμένες συνθήκες. Δεν υπάρχει ένας ενιαίος κανόνας για όλους, καθώς η «μέση οδός» είναι διαφορετική για κάθε άτομο και κάθε περίπτωση.

Παραδείγματα Αρετών και των Άκρων τους

Ανδρεία	Δειλία	Θρασύτητα
Σωφροσύνη	Αναλγησία	Ακολασία
Ελευθεριότητα	Ανελευθερία	Ασωτία
Πραότητα	Αοργησία	Οργιλότητα
Ευτραπελία	Αγροικία	Βωμολοχία

Ορθολογισμός και Εμπειρισμός

Οι φιλοσοφίες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη αντιπροσωπεύουν δύο θεμελιώδεις και αντίθετες προσεγγίσεις στη θεωρία της γνώσης, που θα επηρεάσουν όλη τη μεταγενέστερη φιλοσοφική σκέψη: τον ορθολογισμό και τον εμπειρισμό.

Ορθολογισμός (Rationalism)

Πηγή Γνώσης: Ο Νους

Ο ορθολογισμός υποστηρίζει ότι η αληθινή γνώση προέρχεται από τον **λόγο** και όχι από τις αισθήσεις. Η γνώση είναι εγγενής στον νου και ανακαλύπτεται μέσω λογικής σκέψης και διαλεκτικής.

- A Priori Γνώση: Υπάρχει γνώση ανεξάρτητη από την εμπειρία (π.χ. μαθηματικά, λογική)
- Έμφυτες Ιδέες: Ο νους έχει ήδη ορισμένες έννοιες και αρχές
- Παραγωγή: Από γενικές αρχές στα μερικά συμπεράσματα
- Οι Αισθήσεις Απατούν: Ο αισθητός κόσμος είναι ασαφής και παραπλανητικός

Αντιπρόσωποι: Πλάτων, Δεκάρτ, Σπινόζα, Λάιμπνιτς

Εμπειρισμός (Empiricism)

Πηγή Γνώσης: Οι Αισθήσεις

Ο εμπειρισμός υποστηρίζει ότι όλη η γνώση προέρχεται από την **εμπειρία** και την παρατήρηση. Ο νους γεννιέται ως «λευκό χαρτί» (tabula rasa) και γεμίζει μέσω των αισθήσεων.

- A Posteriori Γνώση: Η γνώση εξαρτάται από την εμπειρία
- Καμία Έμφυτη Γνώση: Δεν υπάρχουν προϋπάρχουσες ιδέες στον νου
- Επαγωγή: Από μερικές παρατηρήσεις στα γενικά συμπεράσματα
- Οι Αισθήσεις Είναι Αξιόπιστες: Η εμπειρία είναι η μόνη οδός προς την αλήθεια

Αντιπρόσωποι: Αριστοτέλης, Λοκ, Μπέρκλεϋ, Χιουμ

Συγκριτικός Πίνακας

Κριτήριο	Ορθολογισμός	Εμπειρισμός
Πηγή γνώσης	Νους, λογική	Αισθήσεις, εμπειρία
Μέθοδος	Παραγωγή	Επαγωγή
Είδος γνώσης	A priori	A posteriori
Στάση προς αισθήσεις	Δυσπιστία	Εμπιστοσύνη
Παράδειγμα επιστήμης	Μαθηματικά	Φυσική, Βιολογία

Η σύγχρονη φιλοσοφία και επιστήμη προσπαθεί να συνθέσει στοιχεία και από τις δύο προσεγγίσεις, αναγνωρίζοντας ότι η γνώση προϋποθέτει τόσο την εμπειρία όσο και τη λογική επεξεργασία.

Η Επιρροή στη Χριστιανική Φιλοσοφία

Η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, κυρίως του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, άσκησε βαθιά και διαρκή επίδραση στη διαμόρφωση της χριστιανικής σκέψης. Οι Χριστιανοί στοχαστές χρησιμοποίησαν τα φιλοσοφικά τους εργαλεία για να συστηματοποιήσουν, να ερμηνεύσουν και να υπερασπιστούν τα θεολογικά δόγματα.

Πλατωνισμός και Άγιος Αυγουστίνος

Ο Άγιος Αυγουστίνος, ένας από τους σημαντικότερους Πατέρες της Εκκλησίας, ενσωμάτωσε στοιχεία του πλατωνισμού και του νεοπλατωνισμού στη χριστιανική του θεολογία. Η θεωρία των Ιδεών του Πλάτωνα, με την έμφαση στην υπερβατική, αιώνια και αμετάβλητη αλήθεια, προσέφερε ένα ιδανικό πλαίσιο για την κατανόηση του Θεού ως την υπέρτατη Πηγή όλων των Ιδεών και της γνώσης. Η πίστη στην ύπαρξη ενός κόσμου αιώνιων και τέλειων μορφών διευκόλυνε την αποδοχή της θείας πραγματικότητας.

- Οι Ιδέες του Πλάτωνα ταυτίστηκαν με τις θείες Ιδέες στον νου του Θεού.
- Ο αισθητός κόσμος θεωρήθηκε ως αντανάκλαση του θείου και όχι η απόλυτη πραγματικότητα.
- Ο Αυγουστίνος χρησιμοποίησε πλατωνικά επιχειρήματα για την αθανασία της ψυχής και την ύπαρξη του Θεού.

Αριστοτελισμός και Θωμάς Ακινάτης

Ο Θωμάς Ακινάτης, ο κορυφαίος σχολαστικός φιλόσοφος, ανέλαβε το τιτάνιο έργο της συμφιλίωσης του αριστοτελικού φιλοσοφικού συστήματος με τη χριστιανική θεολογία. Η συστηματική και λογική προσέγγιση του Αριστοτέλη, η έμφαση στην παρατήρηση και την εμπειρία, καθώς και η θεωρία της αιτιότητας, αποδείχθηκαν εξαιρετικά χρήσιμες για την ανάπτυξη μιας ορθολογικής θεολογίας και την απόδειξη της ύπαρξης του Θεού μέσω φυσικών επιχειρημάτων.

- Ο Ακινάτης υιοθέτησε τις αριστοτελικές έννοιες της μορφής και της ύλης, της εντελέχειας και της δύναμει.
- Οι πέντε οδοί του Ακινάτη για την απόδειξη της ύπαρξης του Θεού βασίστηκαν σε αριστοτελικές αρχές.
- Η φιλοσοφία θεωρήθηκε ως η «υπηρέτρια της θεολογίας» (ancilla theologiae).

Αυτές οι φιλοσοφικές «κληρονομίες» βοήθησαν τους Χριστιανούς στοχαστές να αρθρώσουν τη χριστιανική πίστη με τρόπους που ήταν κατανοητοί και πειστικοί, θέτοντας τα θεμέλια για χιλιετίες θεολογικής και φιλοσοφικής ανάπτυξης.

Σύνθεση Πίστης & Λόγου

Η φιλοσοφία παρείχε εργαλεία για τη λογική ανάλυση και υπεράσπιση των θεολογικών αληθειών.

Εννοιολογική Σαφήνεια

Οι ελληνικές έννοιες βοήθησαν στην ακριβή διατύπωση δογμάτων όπως η φύση του Θεού και της ψυχής.

Θεμέλιο Σχολαστικισμού

Η αριστοτελική λογική αποτέλεσε τη βάση για τη μεσαιωνική σχολαστική σκέψη.

Η Επιρροή στη Σύγχρονη Επιστήμη

Οι ιδέες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, αν και διατυπώθηκαν χιλιάδες χρόνια πριν, διαμόρφωσαν θεμελιώδεις αρχές που επηρέασαν καθοριστικά την ανάπτυξη της επιστήμης. Οι διαφορετικές τους προσεγγίσεις στη γνώση αποτέλεσαν τους δύο πυλώνες πάνω στους οποίους οικοδομήθηκε η σύγχρονη επιστημονική σκέψη.

Μαθηματικά & Λογική

Ο πλατωνικός ορθολογισμός, με την έμφαση στις αφηρημένες ιδέες και τον αφαιρετικό συλλογισμό, έθεσε τις βάσεις για την ανάπτυξη των μαθηματικών ως μιας καθαρής επιστήμης και της λογικής ως εργαλείου για την εξαγωγή βέβαιων συμπερασμάτων.

Παρατήρηση & Εμπειρία

Ο αριστοτελικός εμπειρισμός, με την εστίαση στη συστηματική παρατήρηση του φυσικού κόσμου και την εμπειρική συλλογή δεδομένων, αποτέλεσε το υπόβαθρο για την εμπειρική έρευνα και τον πειραματισμό, βασικά στοιχεία της επιστημονικής μεθόδου.

Ταξινόμηση & Συστηματική Έρευνα

Το εκτενές έργο του Αριστοτέλη στη βιολογία και τη ζωολογία, με τις λεπτομερείς ταξινομήσεις και τις αιτιώδεις αναλύσεις, καθιέρωσε τη σημασία της συστηματικής μελέτης και κατηγοριοποίησης των φαινομένων σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους.

Η σύνθεση αυτών των δύο φιλοσοφικών ρευμάτων - ο αφαιρετικός συλλογισμός και η εμπειρική παρατήρηση - οδήγησε στην εξέλιξη της επιστημονικής μεθόδου, η οποία συνεχίζει να αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της γνώσης μας για τον κόσμο.

Διεπιστημονικές Συνδέσεις

Οι φιλοσοφικές ιδέες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη δεν περιορίζονται στην αρχαία φιλοσοφία, αλλά συνεχίζουν να επηρεάζουν τον σύγχρονο πολιτισμό, την τέχνη, την επιστήμη και τη σκέψη μας για την πραγματικότητα.

Matrix (1999)

Η κινηματογραφική τριλογία Matrix είναι μια σύγχρονη αλληγορία του Μύθου του Σπηλαίου. Οι άνθρωποι ζουν σε μια προσομοιωμένη πραγματικότητα (οι σκιές), ενώ η αληθινή πραγματικότητα βρίσκεται έξω από το Matrix (έξω από το σπήλαιο). Ο Neo, όπως ο απελευθερωμένος δεσμώτης, ανακαλύπτει την αλήθεια και προσπαθεί να απελευθερώσει τους άλλους.

The Truman Show (1998)

Η ταινία παρουσιάζει έναν άνθρωπο που ζει σε ένα τεχνητό περιβάλλον χωρίς να το γνωρίζει. Η σταδιακή συνειδητοποίηση του Truman και η προσπάθειά του να ξεφύγει από τον κλειστό κόσμο του αντιστοιχεί στην απελευθέρωση από το σπήλαιο και την αναζήτηση της αλήθειας.

Inception (2010)

Η ταινία εξερευνά πολλαπλά επίπεδα πραγματικότητας (όνειρα μέσα σε όνειρα), θυμίζοντας τον πλατωνικό δυϊσμό και την αμφισβήτηση του τι είναι πραγματικό. Το διαρκώς περιστρεφόμενο σβούρο στο τέλος αφήνει ανοιχτό το ερώτημα: ποιο επίπεδο είναι η αληθινή πραγματικότητα;

Πλάτων και Μαθηματικά

Ο Πλάτων είχε ιδιαίτερη εκτίμηση για τα μαθηματικά, τα οποία θεωρούσε την πιο κοντινή προσέγγιση στον Κόσμο των Ιδεών στον αισθητό κόσμο. Σύμφωνα με την παράδοση, στην είσοδο της Ακαδημίας του έγραφε: «Μηδείς αγεωμέτρητος εισίτω» (Κανείς που δεν γνωρίζει γεωμετρία να μην εισέλθει).

- Τα μαθηματικά αντικείμενα (αριθμοί, γεωμετρικά σχήματα) είναι αιώνια και αμετάβλητα
- Ο κύκλος που σχεδιάζουμε είναι ατελής μίμηση της τέλειας Ιδέας του Κύκλου
- Η μαθηματική γνώση είναι a priori και δεν εξαρτάται από την εμπειρία

Αφηρημένη Σκέψη και Πραγματικότητα

Η διάκριση Πλάτωνα-Αριστοτέλη επηρεάζει τον τρόπο που σκεφτόμαστε σε διάφορους τομείς:

Α

Επιστήμη

Θεωρητική φυσική (ορθολογισμός) vs Πειραματική παρατήρηση (εμπειρισμός)

Τέχνη

Αφηρημένη τέχνη (ιδέες) vs Ρεαλισμός (παρατήρηση)

Εκπαίδευση

Θεωρητική μάθηση vs Πρακτική εμπειρία

Πολιτική Φιλοσοφία: Η Ιδανική Πολιτεία

Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, οι δύο γίγαντες της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, προσέγγισαν το ζήτημα της πολιτικής οργάνωσης με θεμελιωδώς διαφορετικούς τρόπους, διαμορφώνοντας δύο ισχυρές παραδόσεις πολιτικής σκέψης που συνεχίζουν να συζητούνται μέχρι σήμερα.

Πλατωνική Ιδανική Πολιτεία

Στο έργο του «Πολιτεία», ο Πλάτωνας περιγράφει ένα ουτοπικό κράτος, δομημένο με βάση τις τρεις αρετές της ψυχής, όπου η δικαιοσύνη επιτυγχάνεται μέσω μιας αυστηρής ιεραρχίας και της εξειδίκευσης.

- Η κοινωνία διαιρείται σε τρεις τάξεις:
 - Φύλακες/Άρχοντες (λογιστικό μέρος ψυχής): Φιλόσοφοι-Βασιλείς, με αρετή τη Σοφία.
 - Επίκουροι/Στρατιώτες (θυμοειδές μέρος ψυχής): Προστατεύουν την πολιτεία, με αρετή την Ανδρεία.
 - Δημιουργοί/Παραγωγοί (επιθυμητικό μέρος ψυχής): Παρέχουν τα υλικά αγαθά, με αρετή τη Σωφροσύνη.
- Η Δικαιοσύνη προκύπτει όταν κάθε τάξη εκτελεί το καθήκον της χωρίς να παρεμβαίνει στις άλλες.
- Κοινωνική κινητικότητα: Βασίζεται στην αξία και την εκπαίδευση, όχι στην καταγωγή.

Πλάτων: Ορθολογισμός & Ιδεαλισμός
Εστιάζει στην αναζήτηση της ιδανικής, θεωρητικά τέλειας πολιτείας, βασισμένης στην απόλυτη λογική και τη δικαιοσύνη.

Αριστοτελική Πολιτική Θεωρία

Αντίθετα με τον δάσκαλό του, ο Αριστοτέλης, στο έργο του «Πολιτικά», αναλύει εμπειρικά πλήθος υπάρχοντων πολιτευμάτων, αναζητώντας την καλύτερη δυνατή οργάνωση για τον «πολιτικό άνθρωπο».

- Ο άνθρωπος είναι «φύσει πολιτικόν ζώον», δηλαδή προορισμένος να ζει σε κοινωνία.
- Ταξινόμηση πολιτευμάτων: Βασίζεται στον αριθμό των αρχόντων και στον σκοπό της διακυβέρνησης.
 - Ορθά (προς το κοινό συμφέρον): Βασιλεία, Αριστοκρατία, Πολιτεία.
 - Παρεκβάσεις (προς το συμφέρον των αρχόντων): Τυραννίδα, Ολιγαρχία, Δημοκρατία (προς το συμφέρον των φτωχών).
- Προτείνει το «Μικτό Πολίτευμα» (Πολιτεία) ως το ιδανικό, συνδυάζοντας στοιχεία ολιγαρχίας και δημοκρατίας για σταθερότητα.
- Στόχος του κράτους είναι η ευδαιμονία (άνθιση) των πολιτών.

Αριστοτέλης: Εμπειρισμός & Πρακτικότητα
Αναλύει τα πραγματικά πολιτεύματα για να βρει το πιο λειτουργικό και εφαρμόσιμο, λαμβάνοντας υπόψη την ανθρώπινη φύση.

Κριτική Σκέψη: Ερωτήσεις για Συζήτηση

Οι ιδέες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη συνεχίζουν να μας προκαλούν να σκεφτούμε κριτικά για τον κόσμο μας. Ακολουθούν ορισμένες ερωτήσεις για να πυροδοτήσετε τη συζήτηση:

Επιστημολογία & Γνώση

Πώς η πλατωνική θεωρία των Ιδεών και ο αριστοτελικός εμπειρισμός επηρεάζουν την κατανόησή μας για την πραγματικότητα και την απόκτηση γνώσης σήμερα;

Η Ιδανική Πολιτεία του Πλάτωνα

Εάν η ιδανική πολιτεία του Πλάτωνα εφαρμοζόταν σήμερα, ποιες θα ήταν οι κύριες δυνάμεις και αδυναμίες της σε μια σύγχρονη κοινωνία;

Αριστοτέλης & Δημοκρατία

Με βάση την ταξινόμηση των πολιτευμάτων του Αριστοτέλη, πώς θα κριτίκαρε τη σύγχρονη δημοκρατία και ποια θα πρότεινε ως βελτίωση;

Συνάφεια στον Σύγχρονο Κόσμο

Ποια προσέγγιση (πλατωνικός ιδεαλισμός ή αριστοτελικός ρεαλισμός) θεωρείτε πιο σχετική για την αντιμετώπιση των σημερινών κοινωνικών προκλήσεων και γιατί;

Βιβλιογραφία και Πηγές

Για όσους επιθυμούν να εμβαθύνουν στην πλούσια σκέψη του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, καθώς και να εξερευνήσουν σύγχρονες ερμηνείες των ιδεών τους, ακολουθούν ορισμένες προτεινόμενες πηγές για περαιτέρω μελέτη:

Πλάτωνας: Η Πολιτεία

Το κορυφαίο έργο της πολιτικής φιλοσοφίας του Πλάτωνα, όπου σκιαγραφείται η ιδανική Πολιτεία, η θεωρία των Ιδεών και ο Μύθος του Σπηλαίου. Απαραίτητο για την κατανόηση της πλατωνικής μεταφυσικής και της αντίληψης περί δικαιοσύνης.

Αριστοτέλης: Πολιτικά

Στο έργο αυτό, ο Αριστοτέλης αναλύει πλήθος υπαρχόντων πολιτευμάτων και προτείνει τη δική του θεώρηση για την καλύτερη δυνατή οργάνωση της πόλης, εστιάζοντας στην πρακτική εφαρμογή και την ευδαιμονία των πολιτών.

Σύγχρονες Αναλύσεις

Πολλές σύγχρονες μελέτες προσφέρουν κριτικές προσεγγίσεις και συγκριτικές αναλύσεις της σκέψης Πλάτωνα και Αριστοτέλη, αναδεικνύοντας τη διαχρονική τους επίδραση σε τομείς όπως η ηθική, η πολιτική και η επιστημολογία. Αναζητήστε έργα από διακεκριμένους φιλοσόφους.

Ανακεφαλαίωση: Βασικά Σημεία

Συνοψίζουμε τα βασικά σημεία της σύγκρισης μεταξύ του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, δύο φιλοσόφων που διαμόρφωσαν την αρχαία ελληνική σκέψη και συνεχίζουν να επηρεάζουν τον τρόπο που κατανοούμε τον κόσμο.

Πλάτων: Ο Ιδεαλιστής

- **Μεταφυσική:** Δύο κόσμοι, αισθητός και κόσμος Ιδεών (Τέλειες, αμετάβλητες μορφές).
- **Γνώση:** Προέρχεται από τον Λόγο και την Ανάμνηση των Ιδεών.
- **Πολιτική:** Η ιδανική Πολιτεία, κυβερνώμενη από Φιλόσοφους-Βασιλείς, με αυστηρή ιεραρχία.
- **Επιστημολογία:** Έμφαση στα μαθηματικά ως γέφυρα προς τις Ιδέες.

Αριστοτέλης: Ο Εμπειριστής

- **Μεταφυσική:** Ένας κόσμος, αυτός που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις. Οι ιδέες ενυπάρχουν στα πράγματα.
- **Γνώση:** Προέρχεται από την Παρατήρηση και την Εμπειρία.
- **Πολιτική:** Ανάλυση υπάρχοντων πολιτευμάτων, άνθρωπος «φύσει πολιτικόν ζώον», ιδανικό το Μικτό Πολίτευμα
- **Επιστημολογία:** Συστηματική ταξινόμηση και λογική ανάλυση.

Ενώ ο Πλάτωνας έθεσε τα θεμέλια της δυτικής φιλοσοφίας με την ιδεαλιστική του προσέγγιση, ο Αριστοτέλης ανέπτυξε μια συστηματική, εμπειρική μέθοδο που επηρέασε την επιστημονική σκέψη για αιώνες.

Βασικοί Όροι & Λέξεις-Κλειδιά

Η κατανόηση των παρακάτω φιλοσοφικών όρων είναι απαραίτητη για την εμβάθυνση στη φιλοσοφία του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη.

	Αισθήσεις (αίσθήσεις) Τα πέντε μέσα με τα οποία αντιλαμβανόμαστε τον υλικό κόσμο: όραση, ακοή, αφή, γεύση, όσφρηση. Για τον Πλάτωνα οδηγούν σε δόξα, για τον Αριστοτέλη είναι η βάση της γνώσης.
	Ανάμνηση (ἀνάμνησις) Η πλατωνική θεωρία ότι η μάθηση είναι διαδικασία υπενθύμισης όσων η ψυχή γνώριζε πριν τη γέννηση. Η γνώση προϋπάρχει στον νοῦ.
	Γνώση (ἐπιστήμη) Η βέβαιη και αιτιολογημένη αλήθεια, που διακρίνεται από τη δόξα (opinion). Προϋποθέτει κατανόηση των αιτίων και των αρχών.
	Νους (νοῦς) Η διανοητική ικανότητα του ανθρώπου που επιτρέπει τη σύλληψη των καθολικών αληθειών, τη λογική σκέψη και την κατανόηση των πρώτων αρχών.
	Ορθολογισμός Η φιλοσοφική θέση που υποστηρίζει ότι η γνώση προέρχεται κυρίως από τον λόγο και τη λογική, όχι από τις αισθήσεις. Συνδέεται με τον Πλάτωνα.
	Εμπειρισμός Η φιλοσοφική θέση που υποστηρίζει ότι η γνώση προέρχεται από την εμπειρία και την παρατήρηση. Συνδέεται με τον Αριστοτέλη.
	Δυϊσμός (δυαλισμός) Η πλατωνική θεώρηση που διαιρεί την πραγματικότητα σε δύο ριζικά διαφορετικά επίπεδα: τον νοητό κόσμο των Ιδεών και τον αισθητό κόσμο των φαινομένων.
	Ιδέες (ιδέαι, εἶδη) Οι πλατωνικές Ιδέες είναι αιώνιες, τέλειες και αμετάβλητες οντότητες που υπάρχουν ανεξάρτητα από τα αισθητά πράγματα και αποτελούν τα πρότυπά τους.
	Καθολικές Έννοιες (καθόλου) Οι γενικές έννοιες που ισχύουν για πολλά μεμονωμένα όντα (π.χ. «άνθρωπος», «δικαιοσύνη»). Για τον Πλάτωνα υπάρχουν ανεξάρτητα, για τον Αριστοτέλη μέσα στα πράγματα.
	Επαγωγή (ἐπαγωγή) Η λογική διαδικασία με την οποία προχωράμε από μερικές παρατηρήσεις σε γενικά συμπεράσματα. Βασική μέθοδος του Αριστοτέλη για την απόκτηση γνώσης.
	Ψυχή (ψυχή) Η άυλη αρχή της ζωής και της σκέψης. Για τον Πλάτωνα είναι αθάνατη και προϋπάρχει του σώματος. Για τον Αριστοτέλη είναι η μορφή (εἶδος) του ζωντανού σώματος.
	Οντολογία (ὄντολογία) Ο κλάδος της φιλοσοφίας που μελετά τη φύση της ύπαρξης, το τι σημαίνει «να είναι», και τα είδη των όντων που υπάρχουν.